

נתיבות ישיבה

והוא מאמרים יקרים, שיחות מוסר וחיזוק משובבי
לב ונפש, שנאמרו בפני תלמידים מקשיבים בקול
חוצב להבות אש קודש, ושאתו כשאגת האר"י החי,
להנחילם נתיבות דעת התורה ועבודת השי"ת על
פרשת השבוע

ע"י מרן רבינו
הגאון רבי **אברהם יוסף ראזענבלום** זצוקלה"ה
ראש ישיבת שערי יושר

שמיני תשפ"ה

שיחת חיזוק בענין לימוד התורה

שנה ז' • גליון שד"מ

מי שיש בידו חידו"ת או טעיפס של
רבינו, וכן מי שרוצה לנדב גליון של
תורת רבינו - נא להתקשר למספר:
EXT 9 1-718-854-2290 או לפקס:
1-718-705-8608

**אפשר לשמוע השיחה הנדפסת
בנתיבות יושר של כל שבוע במספר:
1-718-559-6660**



כל הזכויות שמורות

למערכת חידו"ת של רבינו
ישיבת שערי יושר



בהוצאת מכון "שם עולם"

מכון לחקר כתבי יד - קורות קהילות ואישים

רח' שחל 5, בני ברק

טל: 03-5701977 פקס: 03-5701967

תוכן העניינים

"אשרי מי שגדל בתורה"

שיחת חיזוק בענין לימוד התורה שנאמר בעת

מסירת השיעור - ויקרא תש"ס

ה	האסון הגדול ביותר הוא להיות עם הארץ
ה	'עם הארץ' אין לו דעת
ה	מה יתרון לאדם מהבלי הזמן
ו	בתורה ומעש"ט יש יתרון
ו	סדר היום של 'ישיבה-זיצער'
ז	מטרת ה'ישיבה-זיצערס'
ח	'מעמבער קארט'
ט	לאחר נישואיו
י	בעולם העליון
י	פסק הדין
יא	אינו מתבונן מה יהיה באחריתו
יא	הנאות לרגע
יא	מוותר על שני העולמות
יב	השפעת התורה על לומדיה
יב	ריח התורה
יב	ריח של גיהנום
יג	דרכיה דרכי נועם - בכל תנועה
יג	פגיעתם רעה של הישיבה זיצער'ס
יג	הכעס בתקופת השידוכים
יד	'גיד עליו ריעו'
טז	חשיבות ימי הנעורים
טז	מקרב אלו צומחים גנבים ורמאים

החיים והמוות - כוח הבחירה בימי הבחרות	טז
הליכה לקברים אינו מועיל רק אחרי הבחירה	טז
להכיר בחומר הענין של קלות ראש	יז
להיות שקועים בתורה	יח
הזהירות מפני קלות ראש	יח
הזהירות בצער אביו ואמו	יח
"ובחרת בחיים"	יט
לגשת לחיים מתוך כובד ראש	יט
דומה למי שלובש בתי עינים שחורים	יט
אתה נותן יד לפושעים	כ
על שפת התהום	כא
הרחק מחבר רע	כא
הבור ריק ואין בו מים - תורה	כא
בשרירות לבי אלך	כב

"אשרי מי שגדל בתורה"

שיחת חיזוק בענין לימוד התורה שנאמר בעת

מסירת השיעור - ויקרא תש"ס

שכל ודעת איך לדבר. אפילו אם הוא בעל שכל, ויתכן שיהיה פראפעסער גדול, ויתכן שיהיה מיליאנער גדול, אבל למעשה אין לו מידות טובות, ואין לו יראת שמים, 'אבער ער איז אַ צודרייטע בריה אין מידות, אַ צודרייטע בריה אין יראת שמים'.

ל'עם הארץ, אין ביטחון בהקב"ה, וכשיש לו

הזדמנות לגנוב מהשני הוא גונב ממנו ומרמה את הבריות. איזה שם יש לו ברחוב, שם של איש גס ומחוצף, הוא 'פאליטיקאנט' ועושה צרות לאחרים, באופן שאין לו לא עולם הזה ולא עולם הבא, 'אַ גראבער יונג, אַ מחוצף, אַ פאליטיקער, ער מאכט צרות, ער קריגט זיך, אלע צרות, ער האט נישט די וועלט און ער האט נישט יענער וועלט'.

האסון הגדול ביותר הוא להיות עם הארץ

"איהר זאלטס לערנען, אז איהר וועט נישט לערנען וועט איהר וואקסען גראבע יונגען, עמי הארצים, דאס איז דער גרעסטער אומגליק פאר אַ מענטש אז ער איז אַ עם הארץ, ער האט נישט די וועלט און ער האט נישט יענער וועלט. **נישט, און די וועלט האט ער אויך נישט."**

תלמדו תורה, כי אם לא תעסקו בתורה תצמחו לנערים גסים, עמי הארצים, וזהו האסון הגדול ביותר לאדם שיגדל ל'עם הארץ'. העם הארץ אין לו לא עולם הזה ולא עולם הבא. עולם הבא בוודאי שאין לו, וגם עולם הזה אין לו.

מה יתרון לאדם מהבלי הזמן

האדם צריך להתבונן, איזה תועלת יש לו מכל

עם הארץ אין לו דעת

ה'עם הארץ נכנס למחלוקת עם כל אחד ואחד, כי אין לו

גדולה. בסיום השנה הוא מרגיש שפעל גדולות ונצורות, הוא מרגיש שפעל טוב.

כמו כן מי שלמד תורה במשך ימות השנה, מרגיש שפעל טוב. במיוחד אם הוא גדל בתורה, שידע ללמוד יותר תורה ומבין יותר את תורתו, אז הוא מרגיש שפעל במשך השנה, 'ער שפיהרט אז ער האט עפעס געטוהן'.

סדר היום של 'שיבה-זיצער'

ה'עם הארץ, האדם הגס, 'דער גראבער יונג', אין לו לא עולם הזה ולא עולם הבא, 'ער האט נישט די וועלט און ער האט נישט יענער וועלט'. שכן בחור עם הארץ מה עושה במשך כל היום, מסתובב ברחובות. ומה עושה בחור עם הארץ בבוקר כשמעירים אותו, הוא רץ לתפילה, אבל איך נראה כבר תפילתו, 'וואס פאר א דאווענען'.

לאחר התפילה הוא פונה לאכול סעודתו 'ברעקפעסט',

וכשעוסק באכילת ה'ברעקפעסט', הוא הולך אחר שרירות נפשו, 'לאזט ער זיך וואויל גיין', כי הלא הוא נחשב ל'מבין' בעניני אכילה, האם הפת טריה, האם ה'סיריעלי'

דיבורי הלשון הרע שדיבר במשך השנה. איזה תועלת יש לו מכל דיבורי הליצנות שדיבר במשך השנה.

צריכים לשבת ולהתבונן, במשך השנה דיברתי כמה דיבורי לשון הרע, וגם עשיתי כמה ענינים של ליצנות, כמה דיבורי פאליטיק דיברתי, ועסקתי בכל הענינים האלו מתוך חשק והתלהבות, 'מיט אזא ברען'. איזה תועלת יש לי כעת מכל זה, 'וואס האב איך פון דעם'!?

בסוף השנה כשהאדם מתיישב ומתבונן במעשיו ועושה דין וחשבון ומחשב מה יש לי מכל הדברים האלו, הרי שאין אחד שיש לו תועלת מכל הדברים האלו שעשה.

גם אדם קל וריקני, 'דער גרעסטער קל, דער גרעסטער ליידאק', כשיעשה חשבון נפש מכל ההנאות שהיו לו במשך ימי חייו, איזה תועלת נשאר לו מכל זה, לא נשאר לו מאומה.

בתורה ומעש'ט יש יתרון

אך כשהאדם נותן צדקה, שבמשך השנה נתן כך וכך ממון לצדקה, הרי שיש לו מזה תועלת

לאחרונה ומי בנה לו בית, מי התארס ומי מתגרש.

מתוקה כראוי. כי כשזה נוגע לאכילה יש לו 'מבינות' טובה.

כך יושבים ומדברים עד שהמורה שעות מראה שהגיע זמן המנחה.

לאחר הסעודה, אם יש לו שייכות לישיבה, שיושב בישיבה, 'דער וואס באלאנגט אין א ישיבה, ער איז א מעמבער אין א ישיבה, א ישיבה-זיצער'. הרי שלאחר אכילת הברעקפעסט הוא מתיישב בישיבה אצל השולחן, עם עוד אחד שרק יושב בישיבה, 'מיט א צווייטער ישיבה-זיצער', ומדבר עמו כל מיני דיבורים.

כשמגיע זמן תפילת המנחה נעמדים להתפלל תפילת מנחה ורצים ל'לאנטש', וכך עוברים הימים וכל השנה.

על מה הם מדברים, איך נראתה החתונה שהיתה לפני יומיים, מי היה המסדר קידושין ומי נתכבד בברכות. איך היו השירים והריקודים, ומי השתתף בשמחה.

מה הועיל הבחור הזה במשך כל השנה שיושב ישיבה, 'דער מעמבער, דער ישיבה-זיצער, וואס האט ער אויפגעוטהן'!

לאחר שסיימו לדבר על החתונה, פונים הם לדבר בעניני פאליטיק. מה נעשה במקום זה ומה נעשה במקום אחר. ולאחר שמסיימים לדבר גם בעניני פאליטיק הם יוצאים לבית הכבוד, ולאחר ששבים משם, הרי שלפרק זמן מה הם מניחים את ראשם ועיניהם מעט לתוך הספר ואומרים כמה שורות גמרא. ולאחר שסיימו ללמוד כמה שורות גמרא, נתחדש להם איזה ענין לדבר עליו. ולא חסר על מה לדבר, מי התעשר

מסרת ה'ישיבה-זיצערס'

כל מהותו הוא רק ש'ישב' בישיבה. הזקן יושב במושב זקנים, הילד הקטן יושב ב'קינדערגארטען', והוא 'ישיבה-זיצער'. אולי אם היה עומד באיזה סטאר ומוכר פאטייטעס או פוזמקאות היה יותר טוב עבורו, שהיה לפחות פועל משהו, שהיה מוכר פאטייטעס או פוזמקאות ומסייע לאביו בפרנסתו.

אלא שאביו חושש שאם ישלח את בנו לסטאר למכור פאטייטעס או פוזמקאות, הרי שהוא יהפוך לגוי גמור. מי נכנס

ביי מיר אין שטוב אזי געבוירען
געווארען אזא פערשוין, זאל ער
זיין אַ 'ישיבה-זיצער'. וועט ער
צאהלען טואישען ווי אַ
ישיבה-בחור, און ער וועט קריגען
אַ מעמבער קארט פון אַ ישיבה
בחור, און אויף דער מעמבער
קארט שטייט נישט
'ישיבה-זיצער', ס'שטייט
"ישיבה-בחור"

"ער וועט צאהלען טואישען,
און ער וועט זיצען אין
ישיבה און ער וועט קריגען אַ
מעמבער-קארט אז ער איז אַ
תלמיד אין די און די ישיבה.
שוין, אלע דאגות אראפ פון
מיר."

אלא שאז חושב לו האב מה
אעשה שנולד בביתי בן
כזה, מה אעשה. על זה מצא עצה
שבנו יהיה 'יושב-בישיבה', והאב
ישלם עליו שכר לימוד כמו
שמשלם כל בחור ישיבה, והבן
יקבל מעמבער-קארט של ישיבה
בחור, ועל המעמבער-קארט אין
רושמים ש'יושב' בישיבה, אלא
'ישיבה-בחור'.

לצורך זה ישלם האב שכר
לימוד, ואז ישב בנו
בישיבה ויקבל מעמבער-קארט

לסטאר, ה'פאטריקאנער' נכנס
להביא סחורה, ויש כל מיני אנשים
שנכנסים לסטאר לקנות, ויש נשים
שנכנסות לסטאר, וזהו מקום פרוץ
שהשטן יכול לתפוס שם את
הבחור, כי זהו מקום טוב לשטן.

חושב לו האב, מה אעשה, וכי
אתן רשות לְבְנִי למכור
פוזמקאות בסטאר, האם אשלח
את בני למכור חבילות פאטייטעס,
הלא יגדל שם כגוי גמור, 'ער וועט
ווערען אַ גוייאכטס אינגאצען', וגם
איזה שידוך אמצא לו, כי מי
תסכים להינשא ל'פאטייטעס
טראגער', לנושא משאות, או
למוכר פוזמקאות, אַ זאקען
פארקויפער'. מי תסכים להינשא
לאיש כזה, 'ווער וויל הערען פון
אזא פערשוין'.

יש שיאמרו לאב שיש עצה
שישלח את בנו ללמוד
ב'סקוהל', שם ילמד קאמפיוטערס,
או שילמד להיות לויער או
דאקטער. אבל לזה לא יסכים, כי
זה כמו שישלח בנו תיכף ומיד
לגיהנום, 'ער שיקט איהם גלייך אין
גיהנם אריין'.

'מעמבער קארט'

**"וואס זאהל איך טוהן מיט דעם
פערשוין וואס איך האב.**

י, 'ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדיו'.

שהוא תלמיד בישיבה, ואז הוא נפטר מכל הדאגות.

אכן אם יש לו מעט סיעתא דשמיא מן השמים, הרי שמזכירים לו את המידות רעות שבו, והנחשים והעקרבים שיש בו, ואז לאחר נישואיו אין לו שלום בית, ויש לו דאגות על שלום ביתו.

דאגה זו היא ברכה מן השמים, שלפחות הוא רואה שאין הוא מאותם שנאמר בהם 'ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדיו', כי מן השמים מזכירים לו את מצבו. אבל אוי ואבוי לו, 'אוח און וויי', שאין לו שלום בית, והוא רץ מאחד לשני לבקש שיסייעו לו למנוע את הגט, שלא יהיו הבנים כיתומים.

אנו רואים שכל אותם שאין להם שלום בית מה הם, הרי הם 'גראבע יונגען' שיש בהם נחשים ועקרבים, ועל ידי כן נראה השלום בית שלהם באופן זה - שעל ידי זה שיש בהם מדות רעות ורשעות, יוצא מהם באופן זה, ובמצב זה הוא חי את ימי חייו.

זהו מהותו של האיש הריק, 'דאס איז דער ליידאק', כשהיה בישיבה ישב שם כישיבה-זיצער, שאביו נעבעך לא היה לו ברירה, שלא ידע מה לעשות עמו, 'ער

אלא שהמעמבער קארט אינו בדווקא תעודה על נייר, אלא זהו שם שיש לו, שכשנשאל היכן לומד בנו, הרי הוא עונה שהוא לומד בישיבה פלונית, ואז השדכן מקבלו לרשימה שלו עם כל העסק, עם המעמבער קארט שיש לו, ובאופן זה הוא חי את חייו.

אך האמת הוא, שבמהותו הבן איש ריק שאין בו כלום, 'דער אמת איז וואס איז ער, אַ ליידאק, אַ גארנישט', בור ריק שאין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו.

לאחר נישואיו

מה נעשה עם בחור זה לאחר נישואיו. לפעמים מעשה שטן מצליח, ומאחר שבחור זה קיים כמה מצוות בימי חייו, נותנים לו מן השמים שיחיה את ימי חייו בעולם הזה בשלום ובשלחה, שירוויח ממון ויש לו פרנסה טובה, אבל למעשה הרי הוא עם הארץ!!!! 'אבער אַ גראבער יונג איז ער, ער איז אַ עם הארץ'!!! הוא חי כל ימיו מתוך הפחד אם אין הוא נכלל בכלל אותם שנאמר בהם (דברים ו,

אומרים לו 'פסוק בעצמך את דינך', 'פסק'ן זיך אליין אפ וואס קומט דיר'.

גם כשהאדם פוסק בעצמו את דינו הרי שמצבו חמורה מאוד, שאינו יודע כיצד לפסוק את דינו, אלא יעמוד ואינו מדבר וכל צבעי פניו מתחלפים, 'ער ווערט שטוהם און בלוי און רויט', ואינו יודע איך להוציא בדינו.

האמת הוא, שהוא בעצמו כבר פסק את דינו, שנשאל מה פעל בימי חייו, והוא השיב שאכל כך וכך 'טאן פאטייטעס', ואכל כך וכך 'טאן קעיק', ודיבר כך וכך לשון הרע, וכמה וכמה פעמים ציער בני אדם. כמה וכמה פעמים ציער את אביו. כמה שקרים דיבר בימי חייו. בזה פסק בעצמו את דינו, שהרי 'יד כל אדם בו', ולא צריכים שבית דין של מעלה יפסקו את דינו, אלא הוא בעצמו כותב וחותם 'יד כל אדם בו', וכבר פסק את דינו.

כך נראה מצבו של הבחור הריק, של ה'ליידאק', של ה'שיביבה-זיצער'.

האט נישט געוויסט וואס צו טוהן מיט'ן פערשוין', שהבין עם מה הוא מתעסק, 'ער איז דאך אַ מבין מיט וועמען ער האט צו טוהן', ולכן עשה ממנו ישיבה-בחור.

בעולם העליון

כשיעלה לעולם העליון, איזה טענה יש לו, מה פעל בעולם הזה בימי חייו, הוא אכל כך וכך 'טאן פאטייטעס', ושתה כך וכך 'גאלענן של סאדע'. מה עוד פעל בימי חייו, הוא בילה כך וכך מכנסיים, 'אזוי פיהל אויזען האסטו אויסגעריבען'.

מה עוד יש לו לספר שפעל במשך ימי חייו, 'וואס נאך האסטו צו פארקויפען?!' כך וכך פעמים הפך הדפים בסידור. שלא היה מתפלל, רק הפך את הדפים בסידורו, 'אזוי פיהל מאל געמישט די בלעטער אין דעם סידור'.

פסק הדין

מה עוד פעל בימי חייו, כך וכך פעמים גנב, וכך וכך פעמים ציער בני אדם. כשיבוא לפני בית דין, מה יכול לטעון, 'וואס ווילסטו',

שנותיהם ומתים בקיצור ימים ושנים, לפי שהסם פועל על גופו עד שמחליאו. לכן לא תמצאו סס'ניק שחי למעלה משבעים ואפילו שישים שנה, שכולם מתים בקיצור ימים ושנים.

כן הוא דרך כל התאוות. בשעה שהאדם הולך אחר תאוותו, אינו מתבונן מה תהיה אחריתו, מה התכלית ממה שהולך אחרי תאוותיו.

מוותר על שני העולמות

כשיושב הישיבה - זיצער בישיבה, הוא אינו מעלה בדעתו וחושב מה שמעשיו גורמים לחייו, שהוא גורם לעצמו לגדול כעם הארץ וכ'גראבער יונג', והוא זה שגוזר על עצמו שיגדל כעם הארץ וכ'גראבער יונג'.

עולם הבא בוודאי שלא יהיה לו, וגם עולם הזה לא יהיה לו, אין הוא דואג למאומה, אלא יושב בישיבה כישיבה-זיצער, ומעביר את יומו כישיבה-זיצער, ואינו חושב יותר מזה כלום מה יצא ממנו באחריתו.

נמצא שהבחור שיושב בישיבה, אם אינו מנצל את ימיו

אינו מתבונן מה יהיה באחריתו

והנה כשכולם יושבים בישיבה לא מרגישים מה יהיה בסופו של הבחור. למה הדבר דומה, לאחד שיושב בַּבָּאר ושותה יי"ש, ואינו חושב כלל על מה שיהיה אחריתו, שכשיצא מהבאר כשהוא שיכור גדול, 'טויט שיכור', יסתובב ברחובות כשהוא מתנועע מצד לצד וכל התינוקות ירדפו אחריו ללעוג לו.

כשהלה יושב בבאר ושותה יי"ש, אין הוא זוכר מכל זה, אלא שופך את היי"ש לקיבתו וחושב רק על היי"ש, ואינו נזכר בשעת מעשה יותר מכך.

הנאות לרגע

כמו כן כל אותם שהם לוקחים סמים, בשעה שמכניסים לעצמם הסם בכל מיני דרכים, יש להם הנאה גדולה מזה, ולשם כך הם משלמים הון רב עבור הסם שעולה סכומים גדולים.

אנשים אלו אולי מרגישים הנאה גדולה בשעה שלוקחים הסם, אך אינם מתבוננים מה תהא באחריתם, כי היא מקצרת ימיהם. שכן רוב הלוקחים סם אינם ממלאים ימי

כמו שאנו רואים שכאשר נכנס יעקב אל יצחק אביו כדי שיברכו, ולא ראה אביו מי הוא, הרי שהרגיש איך שנכנס עמו ריח גן עדן.

הנה זה וודאי שאצל יעקב אבינו היה ריח גן עדן באופן נפלא - **אך כל תלמיד חכם באשר הוא, וגם כל בחור שהוא בן תורה, נרגש ממנו ריח תורה, המתיקות, העדינות, 'די זיסקייט, די איידלקייט', כמו שנראה מאופן הליכותיו, כיצד הוא מדבר וכיצד הוא עמידתו, כיצד הוא הנהגתו, מכל תהלוכותיו יוצא ריח התורה, והוא מקדש את השם.**

מי שזוכה שיוצא ממנו ריח התורה בעולם הזה, הרי שבעולם העליון יצא ממנו ריח גן עדן, 'וועט אין יענער וועלט ארויס שמעקען פון איהם דער ריח גן עדן'.

ריח של גיהנום

מאידך, כשנכנס עשיו נכנס הגיהנום עמו, מהאופן של הדיבורים של עשיו, 'יקום אבי', מהליכותיו והנהגותיו של עשיו ניכר מהם מהותו, שכן עצם אופן הליכתו של הבחור הגס,

בישיבה באופן שיגדל לתלמיד חכם, הרי הוא מוותר על שני העולמות, 'גיט ער אוועק ביידע עולמות'.

גם כשאותו ישיבה-זיצער יוולדו לו נכדים, הרי שנכדיו יסתכלו עליו כעל אדם פשוט ועם הארץ, 'ווי אַ גראבער יונג אַ עם הארץ', ואיזה זכרון יישאר ממנו לדורות הבאים.

השפעת התורה על לומדיה

מי שהוא תלמיד חכם ועוסק בתורה כל ימיו, הרי שיש לו עולם הבא ויש לו גם עולם הזה, כי התורה מלמדו כיצד תהיה הנהגתו, כיצד יהיה דיבורו עם הבריות, כיצד יהיה מאכלו וכיצד יהיה כל הנהגתו, וכיצד יהיו מעשיו.

ריח התורה

על תורה נאמר (משלי ג, יז), 'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום', מי שהוא בן תורה ותלמיד חכם, הרי שמכל דבריו ותהלוכותיו וגם מעמידתו ואכילתו נרגש ריח התורה, 'ס'שמעקט דאך ארויס ריח התורה'.

מהאוזן השני, ועל פי רוב הדברים אינם נכנסים כלל לתוך אזניו.

אם הדברים היו לפחות נכנסים אליו באוזן אחת ויוצאים מהאוזן השני, הרי שהיו מוככים אותו במשהו, כי היו שוטפים במעט את האדם, ויש בזה איזה מעלה, 'ס'שווענקט כאטש אפ עפעס ביי איהם, און אז מ'שווענקט אפ איז כאטש עפעס'. אפילו שאין בזה תועלת גדולה, אבל יש בזה איזה תועלת, שטיהר את עצמו במעט, 'ס'איז עפעס אפגעשווענקט'.

אך יש בחורים שיש בהם גסות גדולה כל כך, שאין הם מכניסים לתוכם אפילו מעט מי שטיפה והדחה, שלא נכנס בהם מאומה והכל נשפך מבחוץ, 'ס'איז דא נעבעך דא אזעלכע גראבע יונגען, וואס זיי לאזען אפילו נישט אריין קיין שווענק, וואסער לאזען זיי אין זיך נישט אריין, שווענקט זיך גארנישט ביי זיי, אלעס גליטשט זיך אראפ פון דערויסען, גליטשט זיך אלעס אפ'.

הכעס בתקופת השידוכים

לאחר מכן כשמגיע לפרק השידוכים הוא נעשה

שונה מדרך הליכתו של הבן תורה, 'דער גיין פון אַ גראבער יונג איז אנדערשט פון דער גיין פון אַ בן תורה'.

דרכיה דרכי נועם - בכל תנועה

תנועות ידיהם ורגליהם של עמי הארץ בהליכותיהם שונים מהליכותיו של בן תורה. גם כשאוכל, אופן החזקת הכף שונה אצל עם הארץ מבן תורה. גם ברגעים אלו מהולכת הכף מהקערה עד לפה שונה אצל העם הארץ מהתלמיד חכם, שכן כל תנועה ותנועה, 'יעדע באוועגעלע', יש הבדל בין תלמיד חכם למי שאינו. בכל צעד ושעל שהולכים יש הבדל בין תלמיד חכם לעם הארץ.

זהו דרך ה', 'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'.

פגיעתם רעה של הישיבה זיצערס

בחור שיושב בישיבה מתוך קלות ואינו שם על לב, ולא מפריע לו מאומה, 'ער מאכט זיך פון גארנישט צו טוהן, ס'הארט איהם גארנישט', ולפעמים הדברים נכנסים אצלו באוזן אחת ויוצאים

יגיד עליו ריעו'

לאחר מכן רץ הבחור ומתלונן על זה שמגלים את חסרונותיו. ובאמת הוא טיפש גדול, 'דו נאר דו טיפש', מי זה שמגלה חסרונותיו, חבריו הטובים שמבינים עליו, הם אותם שמגלים חסרונותיו.

אבל אז מסתובב האב בדאגה, שאינו יכול להיפטר מבנו החברה'מאן מביתו, 'ער קען נישט פטור ווערען דעם חברה'מאן פון שטוב', שבכל מקום שמבקשים לשדך לו מקבלים עליו אותם שמועות, והוא מוכרח לשכנע את הצד השני שהבחור הוא למדן ותלמיד חכם, ואוי לו לאותו איש שמקבל כל מה שמספרים לו.

לאחר החתונה תופס השני מה שעשו לו, שזהו ה'תלמיד חכם' שסיפרו לו, ריקן זה הוא זה שסיפרו עליו שהוא תלמיד חכם, 'נעבעך דעם איד וואס לאזט זיך איינרעדען, שוין שפעטער נאך די חתונה כאפט זיך יענער ביים קאפ, דאס איז דער תלמיד חכם וואס מ'האט מיר איינגערעדט אין מיין שטוב, דער ליידיאק - דאס איז דער תלמיד חכם'. ומה יעשה עכשיו, האם ידרוש ממנו גט. לכן הם חיים

ברוגז על מה שמגלים את חסרונותיו, והנה כל אותם הבחורים הגסים שהם ישיבה-זיצער'ס, כשיש להם אחות שבאה לפרק השידוכים, ואביהם שואל אותם על בחור לגבי שידוך עם אחותם.

הנה, אם בחורים אלו הם מופקרים לגמרי, הרי שיענו טוב על החברים כמותם, אבל אם יש בהם זיק אחד של אנושיות, כשישאל אותם אביהם, אני רוצה שיהיה לי חתן תלמיד חכם עבור אחותך, עבור בתי, אני מחפש עבורה בחור תלמיד חכם, והציעו לי בחור פלוני, מה אתה אומר עליו, ובחור זה הוא חברו הטוב, שהוא גם כן ישיבה-זיצער, הרי שיאמר לאביו, חס ושלום, בחור זה אל תיקח בשום אופן, כי הוא עם הארץ ואין בו מאומה, 'ער איז אַ גארנישט'!!!

הרי שמי שמגלה חסרונותיו הוא חברו הטוב, לפי שחבירו 'מבין' עליו, שמבין על עצמו ומבין גם על חברו. ומאחר שהוא נאמן לאביו ולאחותו, 'ער איז געטריי', לכן הוא אומר לאביו, האם בחור זה אתה חפץ לקחת כחתן, הס מלהזכיר.

ופיתה אותם שהם עומדים להרוויח אצלו סכומים גדולים, והוא עומד להפוך אותם לעשירים מופלגים ואדירים, ולמעשה לא היה ולא נברא, ולא נשאר מכל הממון כלום. את השני מצאו שגנב, השלישי מצאו שיושב ליד האינטערנעט ומסתכל דברים שאסור להביט בהם. מי הם כל אותם האנשים, ווער זענען די אלע פארשויענען, הלא המה אותם 'ישיבה-זיצער'ס, יושבי הישיבה שהולכים בטל.

את חייהם באופן זה, וכך הם חיים עד לאחר אריכות ימיהם.

זהו הצורה של ה'ישיבה-זיצער' בימי חייו, ויש לו טענות על מה שמגלים חסרונותיו. אבל מי הוא זה שמגלה חסרונותיו - חבריו הטובים, 'זיינע געטרייע חברים', הם המוסרים החסרונותיו עליו, לפי שהם מבינים טובים עליו, שכאשר הדבר נוגע לאחותם, הם מוסרים חסרונות חבריהם.

חשיבות ימי הנעורים

מקרב אלו צומחים גנבים ורמאים

בזמננו עוברים כל הבחורים בין כותלי הישיבה, אין בזמננו בחור שאינו נכנס לישיבה, כל אחד הוא חבר בישיבה, 'יעדער איז אַ מעמבער אין ישיבה'. כל אחד עובר בישיבה, אם כן מי הם אותם גנבים ורמאים, 'די באנדיטן די יונגאטשעס', הם המה אותם שהיו 'ישיבה-זיצער'ס, יושבי הישיבה הבטלים, אלא שכשהיה ישיבה-זיצער לא ידעו שיגדל ממנו מה שגדל, אבל כבר אז היה שורש פורה ראש ולענה, ולא היה לו התורה שתזכך אותו ותטהר את השורש פורה ראש ולענה שבו, ואז השורש פורה ראש ולענה גדל

"דער וואס נעמט זיך נישט צום לערנען אין די יונגע יאהרען, מאכט זיך אומגליקליך, ער מאכט אויף זיך אַ גמר דין פון אַ גראבער יונג, פון אַ עם הארץ, פון אַ גארנישט מיט אַ גארנישט".

מי שאינו תופס עצמו ללימוד התורה בימי נעוריו מאמלל את עצמו, הוא פוסק על עצמו גמר דין שיגדל כאדם גס, שיגדל כעם הארץ, שלא יהיה ממנו כלום.

לאחר שנים שומעים בעולם שפלוני פשט רגל. מהו הכוונה במה שפשט רגל, שאסף וקיבץ מבני אדם סכומים גדולים,

ועשה פרי, עד שיצא ממנו מה שיצא.

משה רבינו לא עמד על ידו פאליסמאן.

כל אותם האנשים ששומעים עליהם שעשו כך וכך, כל אלו היו 'ישיבה-זיצער'ס', יושבי הישיבה הבטלים.

אלא כך אמר להם משה רבינו, אני רואה מה שיהיה עמכם, 'דער ווייטער קוק האט ער געזעהן', תדעו כולכם, 'ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע'.

החיים והמוות - כוח הבחירה בימי הבחרות

בחורים צעירים, עליכם לדעת, אתם חיים עכשיו בתקופה האחרונה של ימי הבחרות שאתם יכולים לשנות את עצמכם, כי כשנעשים בן עשרים שנה אין האדם משנה את דרכיו. אתם עומדים עכשיו בתקופה האחרונה של ימי הבחרות שאתם יכולים לשנות את עצמכם, תפסו את עצמכם מבעוד מועד, 'כאפט זיך מבעוד מועד'.

ועוד נאמר (שם יט) 'החיים והמוות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים', כל אחד יכול להציל את עצמו, כל אחד בידו לבחור אם יחזק בעץ החיים, אם יבחר בברכה, או שמא יבחר חס ושלום בשאול תחתית, בשאול של הקללה. כך הזהיר משה רבינו כל אחד מישראל, 'ראה נתתי לפניך היום וגו'.

הליכה לקברים אינו מועיל רק אחרי הבחירה

עומד בפניכם הבחירה, 'ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע' (דברים ל, טו). מהו הכוונה במה שאמר משה רבינו 'ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע', שאלו ענינים של חיים ומות. האם נעמד על ידו שוטר 'פאליסמאן' שחרבו שלופה בידו ואמר אם לא תקבלו עליכם את התורה אהרוג אתכם מיד.

הדבר נוגע ביותר לימי הבחרות, וביותר לשנה שאתם עומדים בה, עליכם נאמר פסוק זה 'ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע'. ואין לזה שום עצות, לא מועיל לזה ללכת על קברי צדיקים ולהתפלל להינצל מהמוות והרע, שום עצה לא תועיל.

קיינ פאספארט צום גן עדן. על עשיו נאמר (עובדיה א, כא), 'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו'. עשיו לא יירש לבסוף גן עדן, אדרבא, לעתיד לבוא נאמר 'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו', שידונו את עשיו ופמלייתו.

להכיר בחומר הענין של קלות ראש

"בחורים, האט'ס אינזינען דעם ערנסקייט פון לעבען!!! איהר שפיהלט זיך דא נישט מיט פייער, איהר שפיהלט זיך מיט אייער אייגענע נשמה!!! די ליצנות וואס מ'מאכט, די קלות ראש וואס וועט ענק פיהרען אין גיהנום אריין חס ושלום"!!!

בחורים, התבוננו בעתיד חייכם!!! משחקים כאן לא רק עם אש, אלא משחקים עם הנשמה!!! שכן הליצנות שעושים, הקלות ראש תוליד אתכם לגיהנום חס ושלום!!!

מהו קלות ראש. קלות ראש היא שהאדם אינו מתבונן כלל בדרכיו, ואינו רוצה לדעת כלום. 'ליצנות' היא שמתייחסים לכל ענין מתוך קלות, וכל מה שהאדם חפץ הוא ללכת אחרי שרירות ליבו

אילו עצה זו של הליכה לקברים היתה מועילה. היה משה רבינו אומר ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, ולכן תלכו להשתטח על קברי אבות, ושם יושפע עליכם כל טוב. אלא שגם אם תלכו למערת המכפלה לא יועיל לכם מאומה, שכן גם ראשו של עשיו קבור במערת המכפלה, ועדיין נשאר 'עשיו' הישן.

מהו העצה, משה רבינו אמר לבני ישראל, עצה אחת אני נותן לכם, 'ובחרת בחיים', האדם צריך לבחור בחיים, ולא יועיל לו מאומה מלבד בחירה זו. וכשיבחר בחיים, אז יוכל ללכת לקברי צדיקים ולהתפלל שיזכה בסייעתא דשמיא בכל עניניו.

אך כל זמן שהאדם אינו עוסק בטוב, לא יועיל לו כלום מה שילך להתפלל בקברי צדיקים, רק שאם יקנה לעצמו חלקה או קבר סמוך למערת המכפלה, אולי יקברוהו שם ואולי לא. ואז אם יקברו אותו שם לא יהיה יותר גרוע מעשיו, שיהיה לו שם שותף טוב, ראשו של עשיו, ויהיו רגליו סמוכים לראשו של עשיו.

אך ידע שעל ידי כן לא יוכל להיכנס לגן עדן, 'ס'איז נישט

ותאוותיו, 'מ'האט נאר זיך אינזינען
זיך צו לאזען וואויל גיין, ועושים
ליצנות מכל מה ששומעים.

אמנם לפעמים רוצים לעשות
איזה רושם, ולכן
מתנועעים ליד הגמרא ומתנועעים
בשעת התפילה. אבל אם כל זה
הוא רק לפנינו זהו רק צביעות ואין
שום חשיבות בדבר. זהו שקר
וקלות ראש, וינחשים ועקרבים יש
בו.

הזהירות בצער אביו ואמו

האמת הוא שבחור שנוהג
בקלות ראש, כמה
רשעות יש בהנהגתו, כי אביו ואמו
מצטערים מאוד מחמת הנהגתו.
כמה רשעות יש בהנהגתו כמה
שגורם צער לאביו ולאמו - רק
מאחר שהוא קל, לא מפריע לו גם
צערם של אביו ואמו, כל ענינו הוא
רק ללכת אחר תאוותיו, 'ער
טראכט פון זיינע תאוות', ולא
מפריע לו כלל ממה שכואב לאביו.

להיות שקועים בתורה

עיקר הבחינה האם הבחור לוקח
הדברים לליבו זהו עד כמה
הוא משקיע עצמו בתורה, 'אוואו
ער האלט ביי תורה'. אם הוא
משקיע עצמו בתורה, שלומד תורה
ועמל בתורה להבין מה שלומד כפי
כוחותיו זהו הוכחה שלקח
הדברים ללב... (כאן חסר מעט)..

אם אביו יחלה בליבו מחמת
העגמת נפש שהוא גורם לו
לא יכאב לו, וכשאביו יהיה ח"ו
בבית החולים, יגיע אליו לבקרו,
אבל הוא זה שהכניסו לבית
החולים. האם מגיע לו יישר כוח
על מה שהגיע לבקרו, 'ער מאכט
יענעם קראנק שפעטער קומט מען
איהם וויזיטן אין שפיטאהל'?,
והוא עוד 'בעל חסד' גדול שעוסק
בביקור חולים.

הזהירות מפני קלות ראש

מי... שאין בו קלות ראש יצליח,
אבל מי שיש בו קלות ראש
עלול לרשת גיהנום חלילה, זיי
זענען חס ושלום קאנדידאטן אויף
דעם גיהנום, שיירשו גיהנום
בעולם הזה ובעולם הבא.

הלא ע"י מעשיו גרם שאביו
יחליא, כי כשאביו ראה
איך הוא לומד ואיך נראה תפילתו
והנהגתו, על ידי כן לקה אביו
בלבו. ואילו בנו הקל לא מפריע לו
דבר זה כלל, מה כואב לו מאביו,
העיקר הוא שיוכל ללכת אחרי

ואין בזה שום חשיבות, 'ס'איז גארנישט מיט גארנישט'.

האמת הוא שהאדם מרמה רק את עצמו ולא את האחרים, 'מ'נארט זיך אפ, וועמען נארט מען אפ'. שכן כביכול את השי"ת אי אפשר לרמות, הוא מרמה רק את עצמו.

דומה למי שלובש בתי עינים שחורים

למה הדבר דומה, לאחד שהולך ערום ברחובה של עיר, והכל צוחקים עליו, והוא מוצא עצה לעצמו, ללבוש בתי ראייה שחורים, ואז לא יצחק איש עליו. אמנם כשהוא לובש בתי ראייה שחורים אין הוא רואה איך שהאנשים לועגים עליו, אבל למעשה צוחקים עליו הרבה יותר, שלובש גם בתי ראייה שחורים, אלא שהוא עצמו אינו מרגיש כלום.

זהו צורתו של הבחור הקל, שמדמה שהוא מצליח בכל עניינו, ולא חסר לו מאומה, 'ס'גייט איהם גוט', ועושה ליצנות מכל דבר, ולקוח כל ענין בקלות, ולכן הוא מדמה שהוא מצליח בכל ענינו ולא חסר לו מאומה, אבל

תאוותיו, וצערו של אביו אינו נוגע לו כלל, 'דער יונג דער קל, מאכט זיך גארנישט צו טוהן בכלל, וואס הארט איהם דער טאטע, דער עיקר איז זיינע תאוות, דער טאטע הארט איהם אינגאנצען נישט'.

"ובחרת בחיים"

"איהר זאלט ערענסט נעמען דעם לעבען!! ענקערע נשמות, דער גורל אוף די וועלט און אויף יענער וועלט, איז ביי ענק אין די הענט ליגט אייער גורל. 'ובחרת בחיים', 'ס'איז נאר דא איין עצה, 'ובחרת בחיים'!!!"

עליכם לגשת לחיים שלכם מתוך כובד ראש. נשמותיכם, וגורלכם בעולם הזה ולעולם הבא נמצא בידכם! 'ובחרת בחיים', יש רק עצה אחת, 'ובחרת בחיים'!!!

לגשת לחיים מתוך כובד ראש

הבחירה הראשונה בחיים הוא עסק התורה, ללמוד תורה מתוך כובד ראש, 'לערנען תורה מיט אַ ערנסקייט'. אך יש אלו שמנסים לרמות את הבריות, שמסתובבים ומרמים את הבריות,

אתה נותן יד לפושעים

עליכם לתפוס עצמכם מבעוד מועד, לפי שאם לא עכשיו תהיו אנשים אבודים. 'מבעוד מועד זאלט איהר זיך כאפען, ווייל אויב נישט יעצט זענט איהר פארפאלענע מענטשען'.

אמנם תמיד אפשר לשוב בתשובה, כי השי"ת נותן יד לפושעים, השי"ת מבקש שישובו בתשובה ומסייע לשבים בתשובה, ואומר לבני ישראל 'ובחרת בחיים'.

אל יתייאש בחרו עם טענה שהוא בעל כשרון חלש, 'איך האב נישט קיין גוטע קאפ', ולכן אינו יכול לעסוק בתורה, כי אין זה אמת, השי"ת חפץ שכל אחד יעסוק בתורה, ושכל אחד ילמד לפי הכוחות שנתן לו הבורא ולפי כשרונותיו, לא נדרש ממנו יותר מזה.

יש אחד שמדמה שמחמת שהוא בעל כשרון חלש, ולכן לא ילמד כראוי, ובעת הבחינה בישיבה יגנוב מעט ויעתיק מאחרים, 'איך וועל פעיסטען', אמנם את הנהלת הישיבה אפשר לרמות, אבל את השי"ת והבית דין של מעלה אי אפשר לרמות, ושם

האמת הוא שהוא דומה לאותו שמסתובב ערום כשהוא לבוש בבתי ראייה שחורים. כמה זמן יכול להימשך מצב זה, עד לזמן שלוקחים את האדם לבית החיים, שאז לוקחים מהאדם את בתי הראיה השחורים.

לפעמים יש שהאדם מתעורר קודם לכן, אבל אם אין מתעוררים קודם לכן, הרי שלאחר מכן הרי זה כבר מאוחר מדי. 'ס'איז שוין צו שפעט'.

"דער גאנצער טאראראם פון די לידאקעס, פון די פראסטאקעס, ישיבה-זיצערס, איז די צורה פון אַ נאקעטער וואס טוהט זיך אהן אַ שווארצע פֿאהר גלעזער און ער לאכט פון די וועלט, ער גייט זיך וואויל, קיינער לאכט איהם נישט אויס, דאס איז די צורה פון זיי".

כל הרעש של האנשים הריקים, הישיבה-זיצערס, זהו הצורה של האדם הערום החובש בתי עינים שחורים שצוחק על העולם והולך אחרי תאוות ליבו ומדמה שאין מי שצוחק עליו, זהו הצורה שלהם.

הרחק מחבר רע

יש לכם להתרחק מחברים רעים, זיך אפשאקלען פון שלעכטע חברים, ושלא יהיה לכם שייכות עם חברים רעים. מהו חברים רעים, חברים רעים איננו הכוונה דווקא מי שאוכל חמץ בפסח, חברים רעים הם אותם שהנהגתם אינה ראויה, אנשים ריקים, 'שלעכטע חברים זענען אזעלכע וואס טויגען נעבעך נישט, ליידאקעס', שכן אותם אנשים ריקים נחשים ועקרים יש בהם. הבור ריק אין בו מים, אין מים אלא תורה, מים של תורה אין בהם, אבל נחשים ועקרים יש בהם, כי בדרך כלל כשאין שם מים יש שם נחשים ועקרים.

הבור ריק ואין בו מים - תורה

אמנם לפעמים יתכן שיש בחור שנולד ברוסלאנד במקום רחוק ונידח אצל הרשעים, שאינו יודע מיהדות, ולפעמים יש לו זכות אבות שיש בו איזה עדינות הנפש, ער האט עפעס אַ איידלקייט אין זיך, ויש לו אמונה, ואז אף שאין בו תורה, יתכן שיהיה בגדר שאפילו אם 'מים אין בו', גם נחשים ועקרים אין בו.

יודעים מהו מהותו של האדם, כאן בעולם הזה אפשר לרמות, אך בעולם הבא אי אפשר לרמות.

גם בעולם הזה איזה תועלת יש בזה שמרמים את הבריות, הרי זה דומה למי שנותן על עיניו מטלית שחורה, 'ער טוהט זיך אהן אַ שווארצע שמאטע אויף די אויגען', מה הועיל בזה.

עליכם לגשת לחיים מתוך כווד ראש, ואם תרצו תוכלו להציל את חייכם. 'איהר זאלט ערנסט נעמען דעם לעבען, אז איהר ווילט ענק ראטעווען זאל איהר זיך ראטעווען'!!!

על שפת התהום

הבחור שנמצא בישיבה אבל אינו עוסק בתורה, שהוא 'ישיבה - זיצער', עליו לידע שהוא עומד על שפת הבור ובסכנה ליפול לתוך הבור, אלא שאינו יודע מהסכנה שהוא נתון בה והוא ממשיך בדרכו על שפת הבור, ואינו יודע באיזה רגע יפול. אבל האמת הוא שהוא עומד על שפת התהום.

אך מי שנולד אצל ערליכע אידן, הרי שכאשר הבור ריק אין בו מים, הרי זה ברור שיש שם נחשים ועקרבים והוא מושחת ומקולקל, 'ער טויג נישט, ער איז פארדארבען'.

אמנם הבחור מרוסלאנד או מטקסס שלא ידע כלל מיהדות, אצלו יתכן שאין בו מים ולא נחשים ועקרבים, וכשנכנס לתוך ידים טובות ולומדים עמו תורה הוא נעשה ליהודי חשוב. אבל הבחור שנולד בבית טוב, 'דער וואס קומט פון אַ גוטע שטוב', ותורה אין בו, כדי שיוכלו להיטיבו צריכים בראשונה להוציא ממנו הנחשים והעקרבים, אבל אין זה דבר שנקלף בקלות, שכן יותר קל להכניס מים לבור מאשר להוציא הנחשים והעקרבים מהבור. להכניס מים לבור הוא דבר קל, אבל הוצאת הנחשים והעקרבים מהבור הוא דבר קשה.

'נעמט' זיך צום הארצען, שאקלט ענק אפ פון שלעכטע חברים'. תנו לבכם לדבר זה, תתרחקו מחברים רעים, וחברים רעים היינו אותם שהם יושבים בישיבה, שכן ה'ישיבה-זיצער' הוא חבר רע, שחוטא ומחטיא את

הרבים. התרחקו מחברים רעים אלו, 'שאקעלט זיך אפ פון אזעלכע פערשוניגען', אל תעמדו בארבע אמותיהם, ולא יהיה לכם שייכות עם אנשים אלו, ואז תוכלו לגדול בתורה וביראת שמים.

מי שכבר תעה חלילה בדרכו, כעת הוא הזמן לשוב בתשובה מבעוד מועד, וזהו ההזדמנות האחרונה, שובו בתשובה והיטיבו את דרכיכם, והשי"ת נותן יד לפושעים, 'כי ימינך פשוטה לקבל שבים', יד ימינו של השי"ת פשוטה כדי לקרב ה'בעלי תשובה'.

בשרירות לבי אלך

אך מי שהולך בשרירות ליבו, 'דער וואס לאכט זיך נעבעך אויס', שאומר שאינו בעל תשובה ואין לו מה לשוב בתשובה, וטוב לו במצבו העכשווי, הרי שאבדה תקוותו, 'דער איז אַ פארפאלענער מענטש', שכן השי"ת נותן יד למי שפושט את ידו ומבקש לצאת, 'כי ימינך פשוטה לקבל שבים', הכוונה שכשמבקש לשוב אז השי"ת מקבלו בתשובה.

כדי שיקבל אותנו השי"ת בתשובה, צריך האדם

פארפאלענער, אַ גראבער יונג',
ומוכר עצמו לשטן.

האסון הגדול ביותר לאדם הוא
להיות 'עם הארץ',
והאוסר הגדול ביותר לאדם הוא
לגדול ל'תלמיד חכם'. 'דאס איז
דער גרעסטער אומגליק פאר אַ
מענטש צו זיין אַ עם הארץ, און
דער גרעסטער גליק איז צו זיין אַ
תלמיד חכם'.!!!

להיות 'שב'. רק כששב, אז 'ימינך
פשוטה לקבל שבים'. אבל ח"ו
כשאינו שב, אלא אומר 'שלום
יהיה לי כי בשרירות לבי אלך',
שטוב לו ולא חסר לו מאומה,
'ס'איז מיר גוט', 'ס'פעהלט מיר
גארנישט', בזה הוא גוזר על עצמו
שיאבד תקוותו, והוא אדם גס,
'דער מענטש האט געמאכט אויף
זיך אַ גזר דין אז איך בין אַ

זָכוּהַ וְזִכָּה אֶת הָרַבִּים, זְכוּת הָרַבִּים תִּלְוִי בּוֹ

היות שזכינו ב"ה והגליון השבועי מופץ בכמה ערים, יש הזדמנות למי שליבו חפץ לזכות את הרבים ולקחת חבל בהוצאות ההפצה של הגליון בעירו, ויבוא על שכרו.

אפשר לפנות למערכת חידו"ת של רבינו,
למספר טעלפאן 9 EXT 2290-854-718-1.

בברכה והערכה
מערכת החידו"ת של רבינו